

Пра каленію

Андрэй Казакевіч

Зараз наша дзяржава існуе. Сума дзеянняў нацыянальных палітычных актараў, хаатычнае ўздзеянне заходніх дэмакратычных рэжымаў і традыцыйны уплыў былое метраполіі сталі чыннікам узнікнення нашае аўтэнтычнае устойлівае канфігурацыі адносінаў улады...

**Паўлюк Быкоўскі
«Праект "Рэспубліка Беларусь"»**

Задача практыкаў вызвалення — знайсці мову пра Сябе, кантэкстуальную, неуніверсальную мову, якая паўстае з сытуацыі вызвалення ў канкрэтны час і ад канкрэтнага Знешняга.

Э. Дзюэль

Досвед каляніяльнага безумоўна спецыфічны для кожнага народа і кожнае імперыі. Наколькі Беларусь, як палітычная і культурная сістэма, можа быць апісаная ў тэрмінах каляніяльнае залежнасці і ў якой ступені такое апісаньне валодае кагнітыўнай і мэтадалагічнай вартасцю? Тут трэба дыстанцыявацца ад непасрэдных каштоўнасных ацэнак. Не апэлюючы да ідэалогіі, мы ня можам абгрунтаваць, што каленію, як статус для пэўных супольнасцяў, гэта «паталягічна». У наш пост-палітычны час сцвярдзіць (ці, прынамсі, «абгрунтавана» даказваць), што феадальная сацыяльная сістэма станаў лепей, чым сучасная «клясавая», а імперыя ёсць «супольнасць», адзіна прыдатная для нармальнага развіцця народаў і г.д. не складана і нават проста. Таму, пакінуўшы ўбаку «спрэчкі пра карыс-

насць», паспрабуем зрабіць акцэнт на даследванні структуры залежнасці як мэтадзе вызначэння і апісаньня беларускае палітычнае рэчаіснасці. Карыснасць апісаньня Беларусі ў «сістэме каленіі» вынікае з рэальнае эфектыўнасці і здольнасці знаходзіць анамаліі і вызначаць паталёгіі палітычнага жыцця, якія ігнаруюцца «звычайнай» аналітыкай. У той час як канцэпту «незалежнае дзяржавы» ў сучасных умовах бракуе метадалагічна. Апісаньне ў вызначанам мэтадзе ўяўляецца карысным для разуменьня анмалій беларускае палітычнае рэальнасці, такіх як: эгзагенная карэляцыя палітычных рэйтынгаў¹, канфігурацыі партыйнае сістэмы, грамадзянскае супольнасці, мэханізму прыняцця палітычных рашэнняў, формаў арганізацыі і інфармацыйнае прасторы, ідэалогічных сістэмаў і, галоўнае, акрэслення сутнасці сучаснае культурнае сытуацыі.

Стан каленіі — ня проста ўсталяванне знешняга дыктату, але і змена структуры легітымнасці і паталёгіі крыніцаў улады. Сутнасць змены — у паўставанні «заўсёды прысутнага Знешняга», таго, што не ўтрымліваецца ў межах Беларусі, але прысутнічае ў якасці сілы дамінавання амаль у кожнай палітычнай падзеі. Без аналізу канцэнтраванага, нацыянальна і геапалітычна жорстка акрэсленага Знешняга і тэрытарыяльнага сытуацыя ня можа быць цалкам зразуметая. У пэўных выпадках беларускую палітычную рэальнасць можна *in vivo* даследаваць і тлумачыць у сістэмах каардынаты каляніяльнага дамінавання значна больш эфектыўна, чым праз традыцыйныя «правінцыйныя» ці «ўнівэрсалістычныя» дыскурсы. У той самы час апісаньне Беларусі ў «сістэме каленіі» не можа быць цалкам задавальняючым. Упісанне Беларусі ў каардынаты знешняе залежнасці ёсць першым элементом больш поўнага канцэпту яе тоеснасці і інтэрсуб'ектыўнасці, як своеасаблівае мутацыі посткаляніяльнае сутнасці. Гэта павінна ўважацца за асноўную мэту посткаляніяльнае і постімперскае рэфлексіі над Беларуссю.

Вызначэнне каляніяльнае сістэ-

мы мае значныя палітычна-«некарэктныя» абавязкі, таму разгледзім беларускую сытуацыю максімальна фармальна, абмежаваўшы сферу даследвання нэапанславісцкай (нэапанрусісцкай) ідэалогіяй, якая зараз з'яўляецца паў-афіцыйнай, як і яе непасрэдная гістарычная аснова — заходнерусізм. Такім чынам, прадметам апісаньня з'яўляецца ідэалогічная інтэрпрытацыя Беларусі, як не самастойнага суб'екту. Корпус тэкстаў, якія сталі крыніцай для выяўлення наўнасці прыкметаў каляніяльнае сістэмы ў гэтай ідэалогіі, складаецца з клясычнага заходне-русізма XIX—пач. XX стагоддзья і яго розных сучасных варыянтаў. Большасці тэкстаў, асабліва сучаснага перыяду, нажаль кан'нктурныя. Ім бракуе «тэарэтычнасці» і самастойнае дыскурсіўнасці, аднак у цэлым яны выразна акрэслваюць «каляніяльную» візію Беларусі. Такім чынам, як яны бачаць Беларусь:

Першай і асноўнай сістэмна-стваральнай для падвалінаў каляніяльнага мыслення з'яўляецца тэза: Беларусь ня ёсць суб'ект. Галоўнай каляніяльнай практыкай: рэдукцыя — Беларусь ёсць аб'ект. Перафармуляваўшы Леві-Строса, можна сказаць, што для Знешняга (Расіі) Беларусь ня ёсць суб'ектам у сваёй найчысцейшай форме, сутнасць Беларусі і яе «мейсца» адкрываецца толькі праз акт маніпуляцыі з боку Знешняга. Нутраны бок Беларусі ня можа быць выяўлены нават у акце самаадмаўлення. Само паўставанне пытання суб'ектнасці ў межах вызначанае сістэмы немагчымае, бо суперэчыць аснове яе сацыяльнае практыкі.

Сапраўды каляніяльнымі, аднак, можна назваць ня проста адносіны «панавання над аб'ектам», але толькі над тым, што сама-ўсвядамляецца суб'ектам і ад якога тым ня менш патрабуюць быць (ці прынамсі выконваць функцыю) аб'екта. Толькі пасля вызначэння Іншага, які дамінуе над аб'ектам, і суб'екта (ці ўзнікаючае суб'ектнасці) можна акрэсліць канфігурацыю беларускае каляніяльнае сыту-

ацыі.

Сутнасць таго, што можна назваць «беларускім каляніялізмам», палягае ў сучасным культурным і палітычным канфлікце паміж рэдукцыяй, гэта значыць ператварэннем «беларускай супольнасці» ў аб'ект абмену, і сьцьвярджэннем «натуральнае суб'ектнасці», якая імкнецца адмаўляць саму наяўнасць інтэнцый абвясціць сябе неіснуючай. Каляніяльным зьяўляюцца ня проста «панаванне над аб'ектам», але толькі панаванне над тоеснасцю, якая артыкулюе сваю суб'ектнасць і ад якой патрабуецца быць (ці прынамсі выконваць функцыю) аб'ектам. Вышэйзгаданыя пазыцыі несумяшчальныя, і таму знаходзяцца ў стане перманэнтнага канфлікту. Праблема ня можа быць вырашаная ў межах дыялёгу з захаваннем status quo, з прычыны натуральнае непараўнальнасці пазыцыяў контрагентаў. Таму для палітычнае рэальнасці безсэнсоўна выходзіць за межы гэтае дылемы: альбо агент павінен рэдукаваць Іншае, альбо быць рэдукаваным. Сутнасцю адносінаў паміж рэдукцыяй і вызваленнем, але канфлікт. **А л ь б о – а л ь б о**. Альбо разбурэнне плыні рэдукцыі, альбо разбурэнне суб'ектнасці. Трэці шлях – які-небудзь Mitsein – немагчымы проста тэхналагічна².

Функцыянаванне каляніяльнае ідэалёгіі, аднак, адметна ня толькі сваім афіцыйным статусам, але і значнай «укараэненасцю» ў сацыяльныя практыкі, «татальнасцю», якая хутчэй дазваляе анты-ідэалёгіям³ капіраваць сваю структуру, чым ствараць нешта аўтэнтычнае (па-за-каляніяльнае).

Практыкі вызвалення маюць сваімі наступствамі паўстанне у лепшым выпадку па-за-каляніяльнае, у горшым – непасрэдна посткаляніяльнае рэчаіснасці, якія зьяўляюцца рознымі формамі посткаляніяльнае стадыі⁴. Для Беларусі і посткаляніяльныя і антыкаляніяльныя стадыі, на жаль, супадаюць. Ёсць натуральнае разуменне, што анты-каляніялізм павінен «высьпець» каб натуральна перайсці ў стан post, аднак часу і прасторы для высьпявання ён ня мае. Сам стан дзяржаўнасці ня можа быць дакладна апісаны ці то як ужо-не-калёнія, ці то як яшчэ-не-калёнія, альбо як constant-калёнія. У вызначанай сітуацыі посткаляніяльнае ўтварае устойлівы сынтэтычны комплекс з анты-, і толькі пасля пост-анты-супольнасць пачынае вызначаць канфігурацыю сваіх адносінаў з метраполіяй. Гэта выразна выяўляецца ў канфігурацыі сістэм «беларускага вызвалення», цела свядомага (узніклага) і цела адмаўлення (паўстання-ад) з'яўляюцца тоеснымі⁵, што можна

прагледзіць у генеалёгіі беларускага «адраджэння» і «пахавання» апошніх двух стагоддзяў. Узнікла-бунтуючы комплекс⁶ сфарміраваў контр-агента каляніяльнае ідэалёгіі, суб'екта, які супраціўляецца рэдукцыі, што фактычна і завершыла фарміраванне асновы мінулага і сучаснага палітычнага і культурнага канфлікту на Беларусі.

Непасрэдня ідэалёгічныя практыкі рэдукцыі беларускае суб'ектнасці досыць разнастайныя, аднак могуць быць кадыфікаваныя ў наступныя асноўныя формы:

Аб'ект, сэктар паверхні

Найбольш распаўсюджаны сюжэт рэфлексіі над Беларуссю ў межах каляніяльнага дыскурсу звязаны з патрабаваннем ад яе выконваць пэўныя функцыі для Іншага ці, ў адпаведнасці з лёгкай дыскурсу, для сабе як сэктара паверхні Адзінага маналіту мэтраполіі. Сэктар-Беларусь павінен прадстаўляць прастору для дзейнасці мэтраполіі, звязваць яе тэрыторыі, акумуляваць патоки рэсурсаў, быць санітарнаю зонаю (павінен быць, і большні чым быць не павінен). Рэалізацыя функцыяў – натуральны абавязак Сэктару, выкананне якога ёсць для яго ўмовай існавання ў якасці акрэсленай і інтэграванай тэрыторыі.

Статус Беларусі ў мысленні Іншага гамалёгічны статусу літаратуры (як і навукі, філзафіі і іншых інтэлектуальна-эстэтычных практыкаў) у мэханістычным грамадстве (прыватным прыкладам якога зьяўляецца грамадства таталітарнае). Літаратура павінна «забясчэць» грамадства ідэаламі, яна павінна забяўляць насельніцтва, павінна фарміраваць аптымістычны светапогляд, павінна падцвярджаць і распаўсюджваць ідэалогію, павінна... Увогуле ніякай літаратуры для літаратуры быць ня можа, яна ня можа мець нейкае сваёй этыкі ці тэлеалёгіі развіцця, і не таму, што ня здольная (такое пытанне абсурднае ў сваёй аснове), але таму што ёсць прыладай, функцыяй абслугоўвання сістэмы. У межах мыслення мэханістычнага грамадства нельга ўявіць, як магчымая аўтаномія таго, што ёсць толькі прыладаю, ня можна ж лічыць магчымым існаванне асфальту для асфальту, а мікрасхемы для яе самой. Заўважым, што прынцыповым зьяўляецца менавіта «усвядомленне немагчымасці», а не барацьба з заганаю «літаратурнага эгаізму» як гэткаяю. Таму дзвіжыцца ад сацыяльнае функцыі зайсёды інтэрпрэтуецца як паталёгічная і ненатуральная зьява.

Як і літаратура, «там» Беларусь ня мысліцца як нешта здольнае да

самастойнага развіцця, тым больш да сваёй функцыі. Натуральна, што імкненне да такога аўтаномія ня проста паталёгічнае, але і звычайна звязваецца са знешнім пранікненнем («польскай інтрыгай», антырускімі сіламі захаду). Беларусь-для-сябе такая ж недарэчнасць, як асфальт дзеля асфальту ў «функцыяналіскай» свядомасці.

Адрознасць

Аналітыка «мясцовае» рэальнасці зайсёды сутыкалася з тым, што можна назваць прэзюмпцыяй ад-рознасці⁷, змест непасрэднага адрознення-ад⁸ (мова, традыцыя, антрапалёгія і г.д.) ня мае значэння. Канцэптuallyным зьяўляецца прызнанне структуры «адрознення-ад», як арыгіні першага кроку рэфлексіі над беларускім ляншафтам. Вызначанае правіла паслядоўна выконваецца і тады, калі неабходна даводзіць адсутнасць адрознення (нават у часы адсутнасці «прадмету» адрознення – самой акрэсленай ідэі Беларусі ў сяр. XIXст). Прынцыповаю ёсць устойлівая наяўнасць пэўнае структуры, якая прымушае апраўдваць ці тлумачыць гэтую адрознасць. Неабходнасць тлумачэння аднолькава прысутнае і ў апалёгіі рэдукцыі Беларусі, і ў дыскурсах беларускіх ідэалёгіяў, дзе робяцца спробы кадыфікацыі падвалінаў беларускае суб'ектнасці.

Усталяванне новае сістэмы сымбалічнае каленізацыі Беларусі ў XIXст. выяўляе дзьева асноўныя тэорыі адрознасці – хваробу і рэгіяналізм. І першая і другая структурна адпавядаюць выключна аб'ектнай інтэрпрэтацыі Беларусі.

Хвароба

Адрознасць ад мэтраполіі як хвароба часткі **А г у л ь н а г а**. Нятоеснасць з мэтраполіяй выглядае як праява патагенэзу. Прастора хваробы цела каленіі плоская, адрозненні сымптому (праявы захворвання), патагенэзу (чыньніка сымптому) і эпизоду ігнаруюцца. «У гэтай сыммулятыўнай прасторы, дзе размеркаваны ў часе сыходзяцца і накладваюцца, падабенства згортваецца да ідэнтычнасці (М. Фуко). Паходжанне адрознасці ня ўплывае на вызначэнне яго як паталёгіі, мае значэнне толькі фіксацыя факту адхілення ад «нармальнага» стану. Любая своеасаблівасць ёсць сымптом-паталёгія. «Няправільнае» (у сэнсе не мэтрапольнае) вымаўленне гуку «г» без сумневу павінна быць наступствам польскае калянізацыі, слова «дзякуй» – забруджванне «рускае» мовы нямецкім Denken і г.д. Усё,

ад мовы і звычай, этнічнае псіхалёгіі і гістарычнага досведу, ёсць хвароба.

Сутнасць хваробы-адрознасці ад мэтраполіі палягае ў знешняй «інфэкцыі»: «Некалькі стагодзяў іншароднага ўплыву старшэнна забрудзілі гэтую частку цела Агульнага». Формула ўніверсальная і мае трывалую структуру. Замест «стагодзьяў» можа паўстаць любы прамежак часу – год, эпоха, 1990–1994гг. – прамежак часу можна лічыць першым элемантам канфігурацыі хваробы, другі ўтрымлівае крыніцу інфэкцыі – у XIXст. гэта была пераважна Польша, польская культура і «пацінская вера» з супольнымі дыскурсамі, зараз – пераважна Запад, у неафіцыйнай панрусіскай ідэалёгіі захавалі сваю значнасць габрэі, палякі і нават балты.

Рэгіяналізм

У сістэме рэгіёна адрознасць-адпадпарадкаўваецца ня прынцыпу «хваробы», калі нятоеснасць у адносінах да мэтраполіі адназначна разглядаецца як адхіленне ад нормы, але прынцыпу «мяжы рэдукцыі»⁹. Адрознасць інтэрпрэтуецца, як рэгіянальная асаблівасць. Ступень да з в о л е н а й а с а б л і в а с ц і вызначаецца мяжой, якая і падзяляе рэгіянальную асаблівасць ад нацыянальнае. Мяжа мае сымбалічнае значэнне і агарожвае тое, што да яе (рэгіянальная адрознасць – дазволена асаблівасць¹⁰, якая не пераходзіць рэдукцыі рэгіёна да статусу аб'екта) і тое, што за ёю («нацыянальная» асаблівасць (Іншасць), што паўстае прынамсі як протасуб'ектнасць). Адрозненні, якія могуць інтэрпрэтавацца як рэгіянальныя, прызнаюцца і могуць нават «падтрымлівацца» у той ступені, у якой яны не пагражаюць «цэласнасці» – функцыянаванне мовы ў ізаляванай сфэры літаратуры і фальклёру, сам фальклёр і г.д. Тое, што імкнецца быць за мяжой, зьяўляецца «не-нормай» і павінна мець экзагеннае («уплыў», «забруджванне») ці паталогічнае паходжанне, каб не супярэчыць статусу аб'екта. Мяжа рэдукцыі дазваляе акрэсліць прыручаную Іншасць у свім натуральным асяроддзі – у фальклёрнай і «простай» культуры. Сацыяльныя і культурныя страты мэтраполіі ад наўнасці адрознасці ў такіх умовах зводзяцца да мінімуму. Акрамя таго, змяняецца рызыка памнажэння і самапамнажэння Іншага, бо яно надзейна абмежавана рамкамі сваёй сацыяльнае нішы. У фальклёрным варыянце «нацыянальная» культура знаходзіцца ў сваім натуральным стане «супадзення сваёй рэгіянальнае сутнасці», стабільнай і бяспечнай. Куль-

турны бар'ер і «нізкі», з пункту гледжання сымбалічнае гіерархіі, культурны статус носьбітаў такога культуры ёсць кампэнсацыя за дазвол «трошкі адрознівацца». Іншасць, каб быць бяспечнай, павінна суправаджацца пэўным дыскамфортам ці «нізавымі», у сацыяльным пляне, практыкамі, што з пункту гледжання мэтраполіі павінна забяспечваць палітычную стабільнасць. Іншае падтрымліваецца ня «утульнасцю» і камфортам, што забяспечвае культурны масыў мэтраполіі, але натуральнасцю: «родная мова», «простая культура», «спадчына» і іншыя сымболі, якія апелююць да роду, традыцыі. Супярэчнасць і напруга ў выбары паміж утульнасцю і натуральнасцю і нараджае поле існавання рэгіянальнае асаблівасці як свайскае Іншасці рэгіёна-аб'екта. Заставацца ў натуральным стане значыць пазбаўляцца пэўнае «макрасацыялягічнае» зручнасці і абмяжоўваць магчымасць руху ў сацыяльнай прасторы, пазбаўленне натуральнасці значыць разрыў з традыцыяй і разбурэнне культурнае тоеснасці, што таксама мае свае негатыўныя наступствы для суб'екту. У кожным выпадку індывід павінен сплочваць палітычныя выдаткі і парушэнне балянсу, гэта значыць пераход мяжы рэдукцыі ў культурных практыках (наданне рэгіянальнаму статусу «нацыянальнага» і г.д.) ёсць адзіны сродак пазбегнуць выплаты ці перанесці апошнюю на іншыя сацыяльныя групы. Аднак гэта значыць замену «утаймаванае» адрознасці на радыкальную Іншасць, што пагражае кантролю Знешняга над калянізаванай тэрыторыяй і не можа быць дазволена мэтраполіяй.

Рэгіён-аб'ект, суб-суб'ектнасць. Два практы рэдукцыі

У сувязі з вышэй згаданым неабходна акрэсліць структурную адрознасць паміж суб'ектнасцю тоеснасці, якая прызнаецца рэгіянальнай, у супрацьвагу «нацыянальнай». Рэгіён – ня проста часка цэлага, але безсуб'ектная частка. Калі, напрыклад, Беларусь як беларускі прэзэнт ХХ-га стагоддзя апісваецца як частка Эўропы, апеляцыя да цэлага – Эўропы – паводле сваёй структуры значна розніцца ад апеляцыі да цэлага – Расеі. Тут палягае асноўнае «анталогічнае» супрацьстаянне двух накірункаў разгортвання беларускага кантэксту. Эўропа ёсць *звыш* структурай, бо, натуральна, Эўропа існуе толькі як цэлае, «аб'яднанае з частак», – суб'ектаў (ці субсуб'ектаў) і функцыянуе культурна і палітычна як *звыш-суб'ект*, прыналеж-

насць да якога не адмаўляе хоць часткова і рэдукаваную, але суб'ектнасць. У адносінах да Расеі сытуацыя зусім іншая. Расея не зьяўляецца *звыш-суб'ектам*, яе ідэнтычнасць непарыўна звязаная з этнічна рускаю асноваю, таму *б ы ц ь ц ё - я е - ч а с т к а ю*, значыць існаванне як аб'ект, канцэпт «агульнае дзяржавы», «імперыі» як надструктуры зьяўляецца ў лепшым выпадку яшчэ не распрацаванай «думкай пра магчымы прэзэнт». Калі размова ідзе пра «агульную» культуру, то ў палітыка-культурных практыках гэта значыць прызнанне этнічнай расейскай культуры ідэнтычнасці ў якасці «сваёй» і даручэнне да яе ў якасці эпизода альбо другаснай ідэалогізаванай і правінчынае часткі. Расія па сваёй сутнасці нацыянальная дзяржава, што ня толькі ніколі не адмаўляецца, але і старанна падцвержваецца ў каланіяльным дыскурсе, таму яна ня можа быць над-структураю ў прынцыпе. Рэгіён-Беларусь, інтэгрываны ў «расейскаю прастору», ёсць аб'ект-рэгіён, які не павінен быць больш чым аб'ектам ні ў палітычных, ні ў сацыяльных, ні ў культурных практыках.

Аб'ект дамінавання. Альбо мы, альбо яны

Гістарычная традыцыя каляніяльнага дыскурсу ў міжнародна палітычным аспекце ўважала і ўважае Беларусь за «поле барацьбы» паміж захаднім-чужынскім уплывам і сваім-усходнім (усход заўсёды тоесны Расеі). Калі часткова пакінуць па-за ўвагаю сам ідэялогічны канструкт, які сцвярджае свае «спрадвечныя правы» і чужую «спрадвечную агрэсію» ў адносінах да «Міжвіцебска-Берасцейскай» тэрыторыі, то канфігурацыя адносінаў да Беларусі, як аб'екту міжнароднае палітыкі ўтварае тое, што звычайна называюць сістэмай «мы альбо яны».

«Нэўтральная зона – нічыяная зямля – заўсёды павінна некаму *належаць*, пытанне толькі – каму?», «Зямля павінна *належаць* Нам, таму што ў адвортным выпадку яна будзе *належаць* Ім». «Мы павінны *наступаць*, таму што *наступаюць* яны, уладу над тэрыторыяй трэба *трымаць*, каб у адвортным выпадку яна не перайшла да Іх».

Мы і Яны – т р а н с - , э к з а - сіла, якая дастаткова дасканалая, каб не звяртаць увагі на сэнс аўтахтоннасці. Прыняцце сістэмы «мы альбо яны» і настойлівая апеляцыя да яе ёсць сцвярджанне ў сістэме каляніяльнага мыслення абсалютнае канвертэмацыі Беларусі як сацыяльнае прасторы; гэта значыць радыкальны варыянт рэдукцыі яе як суб'екта. Беларусь

з пункту гледжання каляніяльнае сыстэмы ёсць аб'ектам абмену паміж канфліктуючымі мэтраполіямі. Абмен не накладвае на ўдзельнікаў міжнародна-палітычнага пагаднення ніякіх дадатковых выдаткаў, акрамя ліквідацыі ўплыву мэтраполіі-суперніка. Абмен ні ў якім разе не значыць, што Беларусь можа падтрымаць адзін з бакоў між-мэтрапольнага супрацьстаяння. Рэч ня выбірае сабе гаспадара – адзіным выхадам з «сыстэмы абмену» для Беларусі, з пункту гледжання каляніяльнае ідэалогіі, з'яўляецца зьніжэнне яе «канвертуемасці», гэта значыць, ператварэнне ў часту (сэктар) Расеі, на што і накіраваны сацыяльныя практыкі «сыстэмы каленіі». «Альбо – альбо» паступова павінна стаць «толькі гісторыяй» і саступіць месца міту «канчатковага набывання», які аднак як інтэраванае цэлае будзе ўтрымліваць «памяць» пра пакуты «сыстэмы абмену». Апэляцыя да мінулага і павінна будзе рэпрэсаваць інтэнцыі да паўстання суб'ектнасці і стаць трывалаю асноваю інкарпарацыі.

На закнчэнне паспрабуем акрэсліць сацыяльны аспект функцыянавання каляніяльнага ў Беларусі, якое непасрэдна знітаванае з асаблівасцямі працэсу мадэрнізацыі яе грамадства, а таксама з сэрэй перанесеных гуманітарных катастрофаў. Катастрофы аказалі значны ўплыў на развіццё нацыі, бо мелі наступствы татальных сацыяльна-культурных рэвалюцый: Першая сусветная вайна (комплекс шматлікіх акупацый, камуністычнае рэвалюцыі, аднаўлення Беларускае Дзяржаўнасці, нацыянальнага падзелу, партызанскай вайны), Другая сусветная вайна, савецкая індустрыялізацыя – кожная з гэтых «падзеяў» суцэльна змяняла беларускі палітычны, культурны, этнічны і сацыяльны ландшафт, нараджаючы фактычна новыя грамадзтвы.

Палітычныя катаклізмы беларускага вызвалення ад БНР і БССР да ўрбанізацыі ды асіміляцыі сталі чыннікамі значных зменаў у характары існавання Беларускага, якое паступова сымбалізавалася і набыла сучасную ізаляваную культурную і сацыяльную прастору. Пакрысе адбылася новая інстытуалізацыя каляніяльных адносінаў, аформілася ўстойлівая сымбалічная гіерархія, якая вызначала месца функцыянавання нацыянальнай культуры, дазваляючы і ўзроўні «бяспечнасці» яе ўжывання. Сфарміраваліся сімалічныя грамадзкія тыпы беларусаў («паўнавартасных, савецкіх беларусаў», «нацыяналістаў», «калхознікаў»), кожны з якіх меў сваю свабоду дачыненняў з беларускай культурай, «дазвол» на яе выкарыстанне, свой

узровень нэгатыўнага і пазітыўнага, а таксама сваю сацыяльна-палітычную ролю. Фарміраваліся культурныя «касты», якім дазвалялася мець асаблівы адносіны да беларускага, у абмен на сымбалічную дыстанцыю да грамадскага і паўсядзённага жыцця, а таксама функцыянальную замкнёнасць: «пісьменнікі», «мастакі» і г.д. Каляніяльная сымбалічная і сацыяльная гіерархія непасрэдна эвалюцыянавала ў новую палітычную рэальнасць Рэспублікі Беларусь.

Фактычна, працэсы калянізацыі – неад'емная частка працэсу фарміравання мадэрнага беларускага грамадства. Размам з гвалтам вайны, рэпрэсій, індустрыялізацыі Беларусі як часкі Імпэрыі вясковае грамадства прымала новы грамадзкі лад, урбанізаваны і суцэльна нетрадыцыйны, новую ідэалогію, сацыяльныя дачыненні і новую культурную сыстэму. Бяз гэтага цяжка ўявіць сутнасць сучаснага сацыяльнага і культурнага канфлікту. Першапачаткова стварэння энергія прымуся і дыктату, гэтыя сілы ва ўмовах савецкага грамадства ператвараліся ў галоўную прадукуючую сілу сацыяльных супярэчнасцяў, якія ў сучаснай Беларусі чамусьці успрымаюцца як новыя, пост-савецкія. Усталяванне новых культурна-сацыяльных адносінаў было неабходнае з пункту гледжання кантролю, аднак хутка канфлікт пачаў працаваць як крыніца псіхічнае агрэсіі і задавальнення, ў значнай ступені аўтаномна накладваючыся на сацыяльную структуру новага індустрыяльнага грамадства.

Кожная новая ідэалогія – палітычная, філзафская, рэлігійная – калі яна спрабуе быць укараненай у «тутэйшы» кантэкст, утвараецца менавіта гэтым новым складам міжкультурных і сацыяльных адносінаў і будзеца ў адпаведнасць з іх канфігурацыяй. Гэтыя адносіны ня толькі вызначаюць вонкавую структуру, але кранаюць і больш глыбокія пласты беларускіх культурных практыкаў. Яны вызначаюць узор стварэння экзістэнцыйных канцэптаў нацыянальнага існавання: «сацыяльнае і нацыянальнае пагрозы», трывогі і адчаю перад «стратай тоеснасці», чыннікаў і формаў культурнага і сацыяльнага «адчуждзнення» і г. д., якія шырока функцыянуюць у грамадстве нават у ідэалогіях, якія імкнуцца быць альтэрнатыўнымі. Гэтая сацыяльная і культурная прастора, рамкі якой склапіліся ў адказ на сутыкненне практыкаў вызвалення і рэальнасці знешняга дамінавання у час нараджэння мадэрнага беларускага грамадства, стала крыніцай устойлівых культурных адносінаў, якія, без сумневу, будуць мець значны ўплыў на далейшае развіццё беларускага палітычнага і культурнага ладу.

¹ Эгагенная карэляцыя – залежнасць змены нутранніх паказчыкаў ад знешніх фактараў, напрыклад рэйтэнгу Прэзідэнта Беларусі ад рэйтэнгу Прэзідэнта Расіі: выбранны «моцнага» Пуціна, замест «слабога» Ельцына выклікала ў 2000г. катастрофічнае падзенне рэйтэнгу Лукашэнкі. Існуюць залучнасці і паміж папулярнасцю галоўных партыяў, таму папулярнасць беларускіх камуністаў залежыць ад формы прадстаўлення расійскага камуністычнага руху праз «універсальную» расейскую СМІ, мясцовага «Яблока» ад поспехаў іх расійскае метраполіі, што з'яўляецца вынікам каляніяльнае канфігурацыі інфармацыйнае прасторы.

² Фактычна, ліквідацыя самой магчымасці рэдукцыі і ёсць першая стадыя беларускага вызвалення.

³ Анты-каляніяльным ідэалогіям, створаным для супрацьдзеяння знешнему дамінаванню і здольнаму функцыянаваць, толькі як сродак супрацьдзеяння вонкавай залежнасці, утвараюць з контрагентам – метраполіяй – поле «натуральнае антаганістычнай гульні».

⁴ Тут неабходна зазначыць рознасць посткаляніяльнасці нацыяў у якіх атрымалася прынамсі дэкаланізаваць уласную тэрыторыю ды атрымаць пэўную ступень суб'ектнасці і нацыяў, якія ў посткаляніяльнае стадыі канчаткова ператварыліся ў этнаграфічны рэлікт, альбо страцілі тоеснасць і для якіх посткаляніяльная рэфлексія ёсць толькі «роздум на руінах».

⁵ Маецца на ўвазе супадзенне ў беларускім выпадку двух этапаў вызвалення: узнікненне тоеснасці, якая жадае вызваліцца і адмаўленне ёю існуючае сістэмы дамінавання (паўстання-ад), для беларускіх практык вызвалення узнікненне і ёсць адмаўленне.

⁶ Комплекс утвораны злучэннем інтэнцый тоеснасці узнікнуць, з бунтам супраць сістэмы дамінавання.

⁷ «Адрозненне не мае ні сінтэза, ні апасрэдавання, ні прымірэння, але наадвот, толькі настойлівае дыферэнцыяцыі» (Ж. Дзэльэ).

⁸ Адрозненне-ад: адродненне, якое успрымаецца як падстава размежывання дзвух тоеснасцяў.

⁹ М'яжа рэдукцыі – дэмаркацыя бяспечных і небяспечных адрозненняў цэнтру і пераферы, усё што небяспечна выклікае імкненне метраполіі да прынамсі сымбалічнае рэдукцыі.

¹⁰ «Утаймаванае», «свойскае» Іншае.